

ERIK BORGMAN

Overweging Derde Zondag van de Advent

13 december 2015, Dominicuskerk, Utrecht

gelezen: Sefanja 3,14-18a;
tussenzang: Jesaja 12,2-3.4bcd.5-6;
Filippenzen 4,4-7; Lucas 3,10-18.

1.

Maar wat moeten we dan *doen!* Nederlanders ligt deze vraag in de mond bestorven. Als er op een probleem wordt gewezen, wordt aangetoond dat zaken toch niet lopen zoals ze zouden moeten lopen, belangrijke aspecten worden belicht die eerder zijn overgeslagen en niet gezien werden, dan komt onmiddellijk de vraag: maar wat vind u of jij *dan* dat er moet gebeuren. Als wordt geprotesteerd tegen grote, voor de bewoners anonieme en voor de omwonende bedreigende asielzoekerscentra: hoe moeten we *dan* al die vluchtelingen plaatsen? Hoe moeten we de zorg *dan* betaalbaar houden? Hoe moet het *dan* met onze veiligheid, hoe moeten we ons *dan* voorbereiden op de toekomst en zorgen dat we een bloeiende economie houden? Ook jezelf kun je zo in de weg zitten – u hopelijk niet, maar ik wel. Dat je denkt: maar hoe moet ik *dan* al die dingen gedaan krijgen? Hoe moet ik iedereen tevreden houden, mijn werk goed doen, het thuis draaiend houden, voldoende tijd besteden aan kinderen of kleinkinderen. En dan *ook* nog sporten en ontspannen! Ja, als ik een andere leidinggevende had, als mijn kinderen maar niet zo ver weg zouden wonen – of nu juist zo dichtbij, zodat ze voortdurend een beroep op mij doen –, als iedereen en alles nu maar een zou meewerken, ja dan... Maar nu, zeg *jij* het nu eens, hoe moet het *dan*.

In het evangelie van vanmorgen stellen mensen deze vraag aan Johannes de Doper: wat moeten wij dan *doen*. Nu hadden ze natuurlijk al iets gedaan. Vorige week lazen we hoe Johannes een doopsel van bekering tot vergeving van zonden preekte; er staat expliciet dat hij daarbij was als 'een stem van iemand die roept in de woestijn' (Lucas 3,4). De schrijver van het Lucasevangelie suggereert dat dit zo bij Jesaja staat, maar dat klopt niet. Bij Jesaja staat: 'Luister, iemand roept: "Bereid God een weg in de woestijn"' (Jesaja 40,3). Lucas schrijft dat de stem van Johannes is als een *stem* die *klinkt* in een woestijn', En ondanks de connotatie die wij met roepen in de woestijn verbinden, blijken de mensen massaal uit te lopen om zich door hem te laten dopen. Ze worden door de Doper niet bepaald vriendelijk ontvangen. 'Addergebroed', zegt hij tegen hen, 'breng liever vruchten voort waaruit bekering blijkt' (Lucas 3,7.8). Hoe bedoel je, zo vragen ze vervolgens: wat moeten we dan *doen*? Johannes reageert dan iets minder bot, maar het blijkt wat hem betreft uiteindelijk toch in zekere zin de verkeerde vraag.

Wat Johannes antwoordt is even eenvoudig en zonder opsmuk als de woestijn zelf. Als jij meer hebt dan je nodig hebt, en iemand anders heeft minder dan het nodige, geef jouw teveel dan aan degene met te weinig. Tja... We weten allemaal dat dit in al zijn eenvoud en onweerlegbare logica alles op losse schroeven zet. Wij doen – ik doe – dat immers niet en als ik probeer uit te leggen waarom niet, loop ik al snel vast. Het kan best en het is eigenlijk vanzelfsprekend: wat houdt mij dan tegen? Tegen tollenaars zeggen dat ze geen voordeel moeten halen uit zijn positie, betekent de revolutie uitroepen: waarom zou je belasting innen voor de door iedereen gehate Romeinen als je daar zelf geen voordeel uit zou kunnen halen? Soldaten voorhouden dat ze de mensen niet moeten intimideren, betekent zeggen dat ze moeten ophouden soldaat te zijn, want wat doen soldaten anders dan dreigen met het geweld van hun wapens, om zo gedaan te krijgen wat mensen vrijwillig nooit zouden doen? 'Zoek het goede en niet het kwade', zegt de profeet Amos ergens, 'dan zult u leven', maar de mensen die naar Johannes komen, ontdekken dat ze vaak het kwade kiezen en niet het goede. 'Haat het kwade, heb het goede lief', gaat Amos verder, 'en handhaaf het recht in de stadspoort'; dan zul je gered worden' (Amos 5,14-15). Ze ontdekken dat ze niet automatisch

bij de geredden horen, dat ze vast zitten in wat ze zelf ook wel begrijpen dat uiteindelijk geen bestand heeft en ten onder zal gaan.

Anders gezegd, ze ontdekken dat zij in de woestijn zitten en gered moeten worden. Als stem die roept in de woestijn lokt Johannes anderen de woestijn in. Hij leert hen dat ook zij in de woestijn zitten waar ze zomaar uit zichzelf niet uitkomen. Zo leren zij, zo leren wij weer hongeren en dorsten, zo leren wij opnieuw verlangen.

2.

Dat verlangen is het beginpunt van de volgende ronde in het evangelieverhaal: 'Het volk leefde in gespannen verwachting', staat er (Lucas 3,15). Het valt niet mee om te blijven verwachten, te blijven uitzien. O, zeggen de mensen daarom tegen Johannes de Doper, je bedoelt natuurlijk dat dit de situatie is waarop wij zonder het te weten gewacht hebben. Dat zij daar zijn, in de stad en dat wij hier in de woestijn, goed van ze gescheiden, dat *is* natuurlijk de breuk met het kwade. Dit bestaan in de woestijn belichaamt de liefde voor het goede waar Amos het over had. Dan moet jij, Johannes, wel de Messias zijn, degene op wie sinds mensenheugenis wordt gewacht!

Weer fout. De definitieve scheiding tussen degenen die aan Gods kant staan en zijn als het graan waarvan het brood van het Messiaanse overvloed gebakken wordt, en de mensen die hun kaarten hebben gezet op wat uiteindelijk geen betekenis heeft en die zullen wegwaaien als waardeloos kaf, die scheiding moet nog worden gemaakt. Op die scheiding moet je wachten, naar die uitzuivering moet je met alles wat in je is verlangen zoals de woestijn naar de regen verlangt, het uitgedroogde gras naar de dauw – in de hoop dat je haar zult doorstaan. De Duitse theoloog Johann Baptist Metz spreekt van een *Theologie des vermissen Gottes*, een denken en spreken over God die hartstochtelijk wordt gemist, over God die woont in gemis, verblijf houdt in pijn en hunkering, wordt gekend in verlangen. God die zelf is als gemis, als pijn en hunkering, als verlangen.

Wat de mensen die naar Johannes toekomen steeds maar weer niet blijken te kunnen, dat zal Jezus straks doen. Als Hij gedoopt is, wordt Jezus naar de woestijn gedreven. Het is de vervulling van wat de profeet Jesaja schrijft: 'Zie, de jonge vrouw is zwanger en zal een zoon ter wereld brengen, en u zult hem de naam Immanuël geven.' Deze God-met-ons zal in de woestijn verblijven, 'totdat hij het kwade weet te verwerpen en het goede weet te kiezen', zegt de profeet (Jesaja 7,14-15). Dat is wat Jezus doet als Hij tot drie keer toe de verleiding van de duivel weerstaat. En dat is weer een beeld van zijn hele leven, waarin Hij de angst voor het lijden, de dood en de godverlatenheid helemaal doorleeft, zonder dat Hij erdoor wordt verslagen. Jezus is het vleesgeworden spreken over het missen van God, Hij is de vleesgeworden God die zich in het missen, die zich in de pijn en de hunkering, die zich in het verlangen verbergt. Met de Geest die hem hierbij bezielde en met het vuur dat de weg wees door deze woestijn, dat eerder in een vuurkolom het volk Israël de weg wees naar het beloofde land, met deze Geest en dit vuur zullen jullie worden gedoopt, zegt Johannes.

Met deze Geest en dit vuur zijn wij gedoopt, moeten we steeds weer worden gedoopt, zullen we steeds weer worden gedoopt.

3.

Daarom moeten we opruimen. Daarom moeten we weg doen wat ons blind maakt voor het vele in onze leven dat niet klopt, ons doet weigeren onder ogen te zien dat ons leven niet is wat het moet zijn, wat het kan zijn, wat het bedoeld is te zijn. Om weer te leren verlangen moeten we onze binnenkamer opruimen, zoals we onze huizen opruimen zodat er ruimte ontstaat voor de kerstboom, een feestelijk gedekte tafel. We moeten weghalen wat ons tegenhoudt het licht te ontsteken, zoals we ruimte moeten maken om zonder brandgevaar

een kaars neer te kunnen zetten en we moeten onszelf leegmaken zoals we de kast of de tafel leegmaken waarop elk jaar de kerststal staat, maar waar zich door het jaar heen van alles verzamelt waarvan je even niet weet waar je het laten moet en dat er vervolgens een semipermanente woonplaats vindt. Maar wat moeten we dan doen? Leeg durven zijn, dus. Betekent dit dan dat we het geluk gevonden zullen hebben? Neen, maar het betekent dat wanneer het geluk zich aankondigt, je het herkennen zult als dat waar je op hebt gewacht, als dat wat op jou heeft gewacht.

Je kunt dan bijvoorbeeld ontdekken, zo voorspelt de profeet Sefanja, dat God zich verheugt in zijn vreugde om jou. God vindt het niet wel best, God vind het geweldig dat je bestaat en je hoeft dus helemaal niet te bewijzen dat je wat voorstelt, of krampachtig je best te doen om je bestaan te rechtvaardigen. Jouw bestaan is gerechtvaardigd, jij maakt verschil. De Middeleeuwse dominicaanse theoloog Thomas van Aquino schrijft ergens dat de goedheid die in God één en dezelfde is, in de schepselen veelvoudig en uiteenlopend is. Ieder schepsel brengt daarom een aspect van Gods goedheid aan het licht. Geen schepsel kan dus gemist worden, elk schepsel is van betekenis en in het feit dat wij in het bestaan zijn geroepen en in het bestaan worden gehouden, juicht God stilzwijgend zijn vreugde over ons uit – vrij naar Sefanja (vgl. 3,17).

Je kunt bijvoorbeeld ook ontdekken, zoals de profeet Jesaja laat blijken, dat Gods vreugde in jou een levende bron is die je bij je draagt, wat er ook gebeurt en dat er uit deze bron kracht te putten valt om je leven te zien als het zingen van Gods lof (vgl. Jesaja 12,3-4). Je kunt ontdekken, met de apostel Paulus, dat deze God die zich in ons verheugt, als wij ons vervolgens weten te verheugen in die vreugde van God in ons, ons Gods Gezalfde als woonplaats geeft: ons hart en onze gedachten worden bewaard in Christus Jezus Dit betekent een vrede die alle begrip te boven gaat (vgl. Filippenzen 4,7). Vrede die blijft, te midden van alle strijd die wij in ons leven leveren. Vrede die gebaseerd is op nabijheid die door alle eenzaamheid heendringt. Vrede die steunt op een vervulling die het hart is van elk gemis.

Verheug u altijd in de Ene. Nog eens: verheug u! De Gezalfde is nabij – dat het zo mag zijn.